

GİRİŞ:

Amerika Birleşik Devletleri' nde Mortgage Kredi sistemi içinde yer alan yatırım bankalarının içine düştüğü kriz sonucu ortaya çıkan Finansman Krizi tüm dünya ülkelerini etkileyerek bir **“GLOBAL FİNANSMAN KRİZİ”** halini almış durumdadır.

Krizin boyutları bugün için belli olmamasına karşın başta gelişmiş ülke ekonomileri büyük bir bunalım içine düşmüşlerdir. Krizi önlemek için ABD 850 milyar dolar, İngiltere 400 milyar sterlin, İspanya 100 milyar avro, Fransa 360 milyar avro, Almanya 500 milyar avro, İrlanda 400 milyar avro, Norveç 350 milyar avro Portekiz 20 milyar avro, Hollanda 20 milyar Avro ve Rusya 86 milyar dolar olmak üzere 3.6 trilyon dolar kaynak ayırmışlardır.

Elbette ki bugün yaşanan kriz, 2008 yılının bir eseri değildir. Krizin derinliği 2001 yılına kadar inmektedir. Bilindiği gibi bu tarihten sonra dünya ekonomileri yine bir durgunluk içine girmişlerdi. Özellikle ABD ekonomisi bu durgunlukta ağır bir şekilde etkilenmiş, bunun sonucu olarak faiz indirilmiş, kredi kullanımı cazip hale getirilmişti.

2002 yılında inşaat sektörünü ve ekonomiyi canlandırmak amacıyla, düşük gelirlileri konut edindirme sistemi basitleştirilmiş, devlet tahvillerinin hızlı düşen faizleri, artan emtia fiyatları ve yurtdışında bollaşan likidite, yeni yatırım alanları aramaya başlamış, No Income, No Job, No Asset, (NINJA) adı verilen düşük kaliteli krediler hızla büyütülmüştür.

Nitekim, bunun sonucu olarak yatırım bankaları, daha fazla kredi verebilmek için, mevcut kredi alacaklarını satarak yeni kaynaklar elde etmiş ve bununla yeni krediler açılmıştır.

Küresel ekonomi büyüklüğü, 60 trilyon dolar olan Türev ürünler, 120 trilyon dolara ulaşmıştır. Ortada olmayan sanal bir paranın cazibesine kapılan ABD' li yatırım bankaları, 2007 yılına gelindiğinde, alacaklarını tahsil edememiş, borçlarını ödeyemeyecek duruma düşmüşlerdir. Bunun sonucunda bir birine güvenemeyen bankalar arasında da likidite krizi doğmuş ve mali sistem durmuştur.

Kriz, 2008' in ilk aylarından başlayarak, ABD' de 15 bankanın ticari faaliyetten çekilmesi sonucunu doğurmuş, yatırım bankacılığı sistemi tamamen iflas etmiştir.

AB ÜLKELERİ VE ALDIKLARI TEDBİRLER:

Fransa' nın çağrısıyla araya gelerek, **“banka batmasına izin yok”** kararı veren Avrupalı liderler, açıkladıkları 2.5 trilyon dolarlık **“kurtarma paketi”** ile harekete geçmişlerdir.

İngiltere'nin 432 milyar dolarlık (250 milyar sterlin) planını model alan bankacılık sistemi odaklı **“Avrupa paketi”**, ABD'nin 850 milyar dolarlık paketini neredeyse üçe katladı. Böylece, ABD ve Avrupa'nın küresel kriz için açıkladığı reçetenin bedeli 3.6 trilyon dolara ulaşmıştır.

Avrupa'nın en büyük ekonomisi Almanya, 680 milyar dolar (500 milyar Euro) ile bankacılık sistemini kurtaracağını açıklarken, Fransa ise finans sektöründe güven aşılama için 490 milyar dolarlık (360 milyar Euro) kaynak ayırmıştır. Almanya ve Fransa'yla koordineli olarak hareket eden başta İspanya, Avusturya ve İtalya olmak üzere diğer Avrupa ülkeleri bu çalışmalara katkıda bulunmuşlardır. İngiltere'nin 432 milyar dolarlık desteğinin yanı sıra İrlanda'nın ise daha önce açıkladığı 544 milyar dolarlık (400 milyar Euro) planla birlikte Avrupa'yı kurtarma paketinin maliyeti 2.5 trilyon dolar oldu.

Paris'te toplanan 14 Euro ülkesi, İngiltere'nin ortala koyduğu paketi örnek alan bir çalışma gerçekleştirmişlerdir. Buna göre, Avrupa ülkeleri, bankaların kısa vadeli borçlanma sorununu ortadan kaldırmayı ve sermaye ihtiyacını gidermeyi amaçlamaktadır

Avrupa'nın en büyük ekonomisi Almanya, bankacılık sistemini kurtarmak için İkinci Dünya Savaşı'ndan beri en büyük müdahaleyi yapma kararı almıştır. Almanya, 500 milyar Euro'luk rekor paketle tarihi bir hamle yapmıştır. 400 milyar Euro'luk bir kaynağı bankalar arası piyasalara garanti olarak ayıran

Almanya'nın 80 milyar Euro'yu ise bankaların sermaye artırımını ihtiyaçlarının giderilmesinde kullanılacağını açıklamıştır. Geriye kalan 20 milyar Euro da zararların telafisi için sigorta olarak kullanılacaktır.

Fransa da toplamda 360 milyar Euro'luk bir kurtarma paketi açıklamıştır. Güven bunalımının yaşandığı ortamda bankalar arasındaki kısa vadeli borçlanmalara Almanya gibi garanti veren Fransa, bunun için 320 milyon Euro ayırmıştır. Fransa ayrıca, sermaye ihtiyacı olan bankalara hisse karşılığında 40 milyar Euro verecektir.

İspanya' da bu yapılanma içinde yer almıştır. İspanya banka kredileri için 100 milyar avro garanti vereceklerini açıklamıştır.

Avusturya hükümeti de bankalara 100 milyar avro akıtma kararı almıştır. Hükümet bankacılık sistemine garanti verecektir.

İtalya' da bankacılık sektörünü destekleme kararı alırken 20 milyar avro kaynak sağlayacaktır. İtalya sanayileşmiş 7' lerle birlikte Rusya' yı da içine alan bir toplantı yapmayı planlamaktadır.

Belçika' da Fortis'in yüzde 99.9' unu devralmıştır.

TÜRKİYE' DE DURUM

“GLOBAL FİNANSMAN KRİZ” ülkemizi nasıl etkilemektedir, gelecekte ne gibi tahribat beklenmektedir.

Türkiye'de krizi azaltan faktörler ?

- Ülkemiz için krizi azaltan faktörlerin başında 2001 yılında bankacılık sisteminin yeniden yapılandırılması ve çürüklerin ayıklanması gelmektedir. Bankalarımız 2001 yılına göre çok daha sağlam bir yapıya kavuşmuşlardır.
- Kamu maliyesinde disiplin zaman zaman bozulmakla birlikte 2001 krizine göre çok daha iyi durumdadır.
- Mali sistemde denetim ve gözetim güçlendirilmiştir.

Türkiye için krizi artıran faktörler ?

- Reel sektör yurtdışı borçlanması 2001 yılına göre çok daha yüksektir. Bu risk borçlanmanın devam etmesi nedeniyle artmaktadır. Ancak, borçların uzun vadeli ve düşük faizli olması risk faktörünü azaltmaktadır.
- Cari dengede bozulma, finansman kalitesini bozmaktadır.

KRİZ TÜRKİYE'Yİ NASIL ETKİLER ?

“GLOBAL FİNANSMAN KRİZ” ülkemizi etkilemeyecektir demek şu aşamada mümkün değildir. Krizin faturası herkese çıkacaktır. Çünkü ülkemizin dış ticaretinde, en önemli partnerimiz olan ülkeler Avrupa Birliği üyesi ülkelerdir. Küresel Krizin ülkemizi nasıl etkileyeceğini şu şekilde sıralamak mümkündür:

- **BÜYÜME:** İkinci çeyrekte olduğu gibi büyümenin üçüncü çeyrekte de düşük geleceği beklenmekte ve bu şekilde yılın tamamında %4'ü yakalaması zor görünmektedir. Esas sorun ise dışarıda alınan tedbirlere paralel olarak kriz dursa da etkilerinin sürmesi ve içeride büyümedeki yavaşlamanın uzun sürmesi.
- **İHRACAT:** Başta AB olmak üzere özellikle batıdaki ihracat pazarlarımızda resesyon sebebiyle yavaşlama olacağı görülmektedir. Ayrıca küresel güç mücadelesi nedeniyle Rusya “güvenilmez” bir ticari ortak olarak risk taşımaktadır. Ancak alternatif ihracat piyasaları (Orta Doğu, Afrika ve hatta Avrasya) sorunu nispeten azaltmaktadır. Zaten esas sorunun yaşandığı ABD ile Türkiye'nin ticari ortaklığı şimdi tehdit oluşturacak mahiyette değildir.
- **İSTİHDAM:** Çin-Hindistan gibi ucuz üretici güçler ekonominin bilhassa emek yoğun ve fiyat rekabetine dayalı geleneksel omurga sektörlerini vurmaktadır. Bu da üretim, istihdam ve gelir kayıplarına neden olmaktadır.
- **YABANCI SERMAYE GİRİŞLERİ:** Cari açık ve şirketlerin finansmanı açısından risk oluşturmaktadır.

- **KUR RİSKİ** Artan kur nedeniyle şirketlerin kısa vadeli yükümlülüklerini yerine getirmede ödeme sıkıntıları ile karşılaşılabilir.
- **ENFLASYON VE FAİZLER:** Bütün bunlara rağmen arz yönlü şoklar nedeniyle (enerji, emtia, tahıl, gıda fiyatlarındaki aşırı yükselmeler) enflasyonun ve faizlerin yukarı yönde harekete devam etme ihtimali görülmektedir.
- **TURİZM:** Global krizden etkilenecek önemli sektörlerden biride turizmdir. Turizmde, özellikle hizmet sektöründe büyük bir istihdam kaybı yaşanırken, döviz girdilerinde de düşüş olacaktır.

ÇÖZÜM ÖNERİLERİMİZ

- Psikolojik güven ortamını güçlendirmek amacıyla, kamuoyu ile sağlıklı bir iletişim kurulmalıdır. Sivil toplumun çeşitli kuruluşlarıyla birlikte katılımcı ortak istişare ortamları etkinlikle hayata geçirilmelidir. IMF ile yeni bir stand-by anlaşması yapılmalıdır.
- **Bütçe sıkı bir disiplin altında tutulma, mali ve parasal disiplin korunmalıdır. Harcamaların bir bölümü mali performansa bağlanmalıdır. Zor durumdaki şirketlerin borçlarını yeniden yapılandırmak amacıyla gerekli hazırlıklar yapılmalıdır.**
- Merkez Bankası her türlü likiditeyi sağlamaya yönelik tedbirleri aldığı bir kez daha kamuoyuna duyurmalıdır.
- **Mali kurumların (bankaların) eriyen sermayeleri güçlendirilmeli, güven bunalım nedeniyle oluşabilecek panik çekişlere karşı, mevduatın tamamının devlet garantisi altına alındığı duyurulmalıdır.**
- Büyük çaplı bir finansal canlandırma paketiyle, işsizlere, alt yapı projelerine ve yerel yönetimlere kaynak aktarılmalıdır.
- **Kısa vadeli çekişmelerle engelleri aşma çabası yerine, uzun vadede çekişmeleri yok edecek uzun soluklu ve mutabakat oluşturulmuş alanlara odaklanılmalıdır. Bu meyanda AB üyelik süreci ve Ulusal Program gibi hedefler öne çıkmaktadır.**

- **İşletmelere uygun arsaların tahsis edilmelidir. Hazine'nin elinde atıl duran arsalar da bu amaçla uzun vadeli olarak sanayiciye bedeli mukabili verilebileceği gibi uzun vadeli kiralama yoluna da gidilebilir.**
- Asgari ücretin bölgesel hale getirilmelidir. Bu şekilde işverenin sırtındaki istihdam yükü bazı bölgelerde düşürülebilecektir.
- **Özel kesim gibi kamu da borç yönetimine dikkat etmelidir. Özellikle önümüzdeki günlerde dış finansmanın temininde yaşanabilecek sıkıntılar dikkatle takip edilmelidir.**
- Türkiye'nin rekabetçiliğinde fevkalade önemli olan, girdi maliyetleri üzerinde büyük bir yük teşkil eden, dolaylı vergilerin düşürülmesini, mevzuatın basitleştirilip verginin tabana yayılmasını içeren vergi reformu acilen hayata geçirilmelidir.

TARIM VE HAYVANCILIK OLUMSUZ ETKİLENECEK

Henüz yeterince konuşulmasa, yazılmasa da yaşanan ekonomik krizin tarım ve gıda sektörüne çok büyük etkileri olacaktır. Yapılan tespitlere göre:

- Döviz kurunun yükselmesiyle birlikte dışa bağımlı tarımsal girdilerde, örneğin mazot, gübre, ilaç, yem hammadde fiyatları giderek artacaktır. Örneğin, bugün bile Türk çiftçisi Batılı çiftçilere göre mazotu 4-5 kat daha yüksek fiyatla almaktadır.
- **Sıkı para politikası nedeniyle, aslında küçük ve orta ölçekli işletmeler için yetersiz olan doğrudan desteklemeler daha da azalacaktır.**
- Girdilerin pahalı, desteklemelerin de yetersiz olması üretimi giderek daha da düşürecektir. Üretimin düşmesiyle, girdi maliyetleri yükselecek, gerek üreticilerin gerekse tüketicilerin yeterli örgütlenmeden mahrum olması nedeniyle üreticiler daha az kazanacaklar, tüketiciler ise daha yüksek fiyattan gıda bulacaklardır.
- **Üretim yetersizliği, gıda ve diğer tarımsal ürün dışalımını artıracaktır. Ancak döviz kuruna bağlı olarak tarım ürünleri dışalımını daha pahalıya gelecektir.**
- Toprak dışında, özelleştirilen diğer tarımsal KİT'ler gibi tarımsal sanayi kuruluşları da yabancılaşmaya başlayacaktır.
- Kırdan kente çözülme hızlanacak, bu durum kentlerde önemli düzeylerde işsizlik, alt yapı ve güvenlik sorunlarının artmasına neden olacaktır.

Kısa dönemde küresel krize karşı tarım ve hayvancılıkta neler yapılabilir?

- Tarımsal girdilerden alınan KDV hızla düşürülmelidir.
- **Tarım topraklarının yabancılarca ya da yabancı ortak denetimli bankalar tarafından alınmasını engelleyici yasalar derhal çıkartılmalıdır. İçinde bulunduğumuz yılda 5 binin üzerinde tarımsal araziye bankalarca haciz işlemi uygulanmıştır. Çok sayıdaki çiftçinin ise haciz kısılacına düştüğü, tarımsal araç-gereçlerini bu bankalara rehin olarak verdiği tespit edilmiştir.**
- Çiftçi, borçlanmasına dikkat etmeli. Aldığı borçları üretim için kullanması sağlanmalıdır.
- Tarımsal Orta ve Büyük İşletmeler (TOBİ) projesi desteklenmeli, Tarıma Dayalı sanayi İşletmelerine, KOBİ' lere verilen destekler gibi devlet desteğı sağlanmalıdır.